

גם לישראל, על כן התחכם לשנות עצמו, ושינוי זה שנכתב בתורה ודאי לא היה מצד הלבוש הגופני בלבד רק גם מצד לבושי הנפש, והיינו דכל נפש יש לה שורש שהיא תקועה בו שזה אי אפשר לשנותו כלל ויש לה לבושים שזה אפשר לשנות ויש לבוש עצמי שבו הוא ניכר ומ"מ אפשר לשנות ולהליבש לבוש אחר, ומצד לבושי הנפש דהיינו מה שהוא ניכר לאחרים שהאחרים אין מכירים שורש הנעלם רק הנגלה, שינה עצמו לאומה אחרת.

ובראש השנה ג' א' אמרו דהוא סיחון וכאן נשתנה שמו לערוד שהוא חמור הבר, וגם סיחון שדומה לסייח הוא חמור, והפלוגתא שם איזה עיקר שמו, היינו עיקרו של סיחון מה הוא, דכל השמות שבתורה מורות על עצם כחם, שהיה כח חמור כי כנען הוא שורש העבדות שיש בעולם... ועל כן נקרא בזה 'הכנעני' על שם מלכותו, שרצה ששורש העבדות שבעולם ימשל ח"ו בישראל להיות עבדים לעבדים גמור. ועבד נמשל לחמור... וסיחון היה חמור הבר – שאינו מקבל מרות, ורצה ללחום בישראל. ולחד מאן-דאמר ערוד שמו דהיינו עיקרו חמור הבר רק שבמלחמה שלו כיון שלא נצח כלום, וכשנראה לפני אדם שהם ישראל הקרוים אדם, מיד נכבש לפנייהם על כן נקרא 'סיחון' שדומה לסייח שבמדבר, ואמרו 'שבמדבר' אף דסייח אינו חמור מדברי – מכל מקום הרי ברח למדבר ורצה למרוד באדוניו, אבל מיד שבא ללחם עמהם נכבש. ורק בעמלק שנדמה לו וישב ממנו שבי – היה כערוד שהוא חמור הבר שאינו נכנע גם בבוא אדונו. ולמאן דאמר סיחון שמו היינו עיקרו באמת אין בו כח המרידה באדון לגמרי כחמור הבר כלל, רק כאשר עמלק לבש לבושו, דעמלק מצד שהוא ראשית גוים, בכחו ללבוש לבוש של כל אומה שכולם אחוים בו, ומצד שרשו האחוה בעמלק כאשר נכלל במקורו הרע אז נדמה כחמור הבר. וחשב דבהיות אחר שחטאו יש מציאות לשעבוד מלכיות כאשר יתדמה לאומה אחרת יוכל להשתעבד בהם, והבין דשעבוד זה הוא עבדות גמור, וחשב כאשר יתלבש בלבוש אחר וישתעבד בהם ממילא יהיו כעבדים גמורים להיות תחת כח שלו... (מתוך רסיסי לילה עמ' 121-122).

וע"ע ישראל קדושים עמ' 14).

עוד על הקשר בין מות אהרן לבוא עמלק – ע' בשם משמואל, צו תרע"ג חקת תרע"ג.

דף ד

האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא – הרי זה צדיק גמור. 'צדיק' נקרא ולא 'חסיד', כי אמנם אמרו (בפסחים ג עמוד) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, מאידך אמרו (בגדרים סב. והוא מספרי עקב ס"פ מה) 'למוד מאהבה... עשה דברים לשם פעלם...'. [ובספרי שם מחשב גם כן שלא ילמד בשביל הארכת ימים לעולם הבא] (עפ"י מדרש שמואל אבות א).

א. כענין הזה כתב הגר"ח מבאגדד (בן איש חי) קונטרס שני אליהו, לענין המקיים עונג שבת לשם מצוה וגם לשם תענוג עצמו וכיו"ב, שאמנם נחשבת זו למצוה מן המובחר אך מובחר יותר כשכל כוונתו היא רק למצוה.

ב. יש גורסים 'הרי זה צדיק גמור' אבל אין זה צדיק גמור. ע' תוס' רבנו פרץ פסחים ח. (ותורא"ש כאן).

וכן מובא בשם החפץ-חיים (עה"ת, ב'מעשי למלך' צו) ששאלו תלמידו על מאמר זה, וענה לו כי יכול להיות שבשגגת המדפיס נדפסו מלים אלו, ובברייתא היה כתוב בראשי תבות 'צ"ג' והיינו 'צדקה גמורה' והמדפיס טעה והדפיס 'צדיק גמור'.

ג. בספר דברי סופרים (לר"צ הכהן, ד) כתב על דברי המדרש-שמואל' הללו: כל זה כשכוונתו לעצמו, שיהא בן עולם הבא, כי אין הפרש בין כוונה לקבלת פרס בעולם הזה או פרס לעולם הבא, אבל מה שהוא עיקר עולם-הבא, שנהנים מזיו השכינה – זה

אינו להנאת עצמו, ואף בעולם הזה מי שזוכה לכך, והוא בכלל 'שכר מצוה – מצוה', ולשכר כזה יש לצפות וזהו 'לשמה' גמור, שעושה מאהבה, שרוצה לזכות על ידי זה לאהבת הש"י.
וע' לו עוד בספר פרי צדיק פרשת צו אות ח.

– פרש רש"י (בפסחים ח): 'צדיק גמור – בדבר זה. ואין אומרים שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין אף להנאת עצמו שזוכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו'. משמע, כך היא המצוה שיתכוין לעשות רצון ה' ושיתכוין גם להנאת עצמו באותם שני הדברים: לזכות לעולם הבא ושיחיו בניו – אף זו מכוונות המצוה לפי רצון ה' – מהיכן למדו דבר זה? – ממה שאמר הקב"ה למשה: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים – בכוונה למען ייטב להם – בעולם שכולו טוב; כלומר, שיזכה לעולם הבא; ולבניהם לעולם – שיחיו בניו (מספר הפרשיות ואתחנן).

וע"ע בהגהות ר"א לנדא; אור לשמים (לרמ"ה מסטאבניץ-אפטא) לקוטים דף רג,ג; דברי חיים (מצאנז) יתרו דף כא,ג.

– מי שנדר סך לצדקה כדי שיחיה בנו, ואחר כך נפטר הבן – אם לא התנה בפירוש שאם לא יחיה לא יתן, הרי זה חייב לשלם נדרו, כי כן דעתו של ישראל הנודר, לקיים המצוה שלא על מנת לקבל פרס, וגם אם לא ימלא הקב"ה מבוקשו, עומד הנדר בעינו (כן פסק בשו"ת משיב דבר (ח"ב מה) עפ"י דברי הרמ"א ביו"ד רכ).

'כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים'. ואף על פי שדרישו היה בנה של אסתר (כדאיתא במדרש והובא בראשונים בסוגיא), והרי הוא ישראל – צריך לומר שהשווהו לעכו"ם לענין זה, דקים להו בגויה שהיה תוהה על מעשיו אם בקשתו לא היתה מתמלאת.

וכן לעיל אמרו שיש למנות לו מתשרי כמלכי אומות העולם ולא כמלכי ישראל [אלא משום שכשר היה בתחילתו מנו לו מניסן, ואחר שהחמיץ מנו לו מתשרי] – כי כן היה דומה המלך לנתיניו וכל שיחו ושיגו כמותם. ויש שכתבו להוכיח מכאן כשיטת כמה פוסקים (ערש"י בקדושין סח ותוס' שם עה וביבמות טז) שנכרי הבא על בת ישראל, הבן צריך גירות – ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א ז.

'ואי שגל כלבתא היא מאי קא מבשר להו נביא לישראל? – הכי קאמר בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים זכיתם לכתם אופיר'. ענין המשל הזה על פי מה שאמרו (בסנהדרין קח): שכלב נקשר. וכן אמרו בבוועל ארמית 'קשורה בו ככלב' – שזו תאות העכו"ם להיות קשורים בתאוותם. הכלב הוא הזנאי שבבהמות [ועל כן שימש בתיבה, כמו שאמרו בסנהדרין (קח:), ובו תוקף התאוה. ואצל אומות העולם שורש נפשם וחיותם תלוי בתאוות, קליפת הכלב. ואילו ישראל מתקשרים בדברי תורה, וזוהי תאותם של ישראל [וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה) שאין התאוות מצויות אלא בלב פנוי מדברי תורה. וכן 'ברא יצר הרע – ברא תורה תבלין, ו'משכחו לבית המדרש' ועוד – שהעצה להינצל מתאות הגוף היא המשכת החשק והתאוה לדברי תורה, ובתורה ישראל מוצאים מילוי תאותם] (עפ"י מחשבות הרוץ עמ' 55).

'אי נמי שהושיבה במקום שגל' כלומר לימינו, כמו שנאמר נצבה שגל לימינך (מהרש"א).

זמערשרות. התוס' נסתפקו האם עוברים ב'בל תאחר' כשמשה את הפרשת המעשרות, או שמא אין עוברים אלא רק אם הפריש ומשהה את הנתינה. וכתבו אחרונים להוכיח מדבריהם שהפרשת תרומות ומעשרות מצוה חיובית היא, כי אם אינו אלא כדי להתיר את הפירות באכילה, וכשאינו רוצה לאכול אין צריך להפריש, לא שייך לדון על 'בל תאחר' (עפ"י חזון איש דמאי ד, ב. וכן נקט שם לעיקר, וכדעת הט"ז ביו"ד א סק"ז); הגהות מצפה איתן גטין מזו; שו"ת דובב מישרים ח"א ל; אבי עזרי מעשה הקרבנות יד, יג). ואולם דעת רש"י (מז:): נראית לכאורה שאינה מצוה המוטלת על האדם אלא תיקון הפירות לאכילה. וכן נקט הגרעק"א (בהשגותיו על הט"ז ביו"ד שם) שכפי פשוטו אין זו מצוה חיובית. ואפשר ששאלה זו עצמה בכלל הספק שנסתפקו בתוס' – ע' מנחת שלמה ח"א נג, ב. וע"ע חדושי הגר"ז בנגיס ח"ב יג).

רגל שבו, ראש השנה לרגלים. וקשה אם כן מהו 'באחד בניסן', היה לו לומר 'בניסן ראש השנה לרגלים' – אלא שענין 'ראש חדש' [לא אמרו 'תחילת חדש'] שהוא ראש לכל החודש, שכל קדושת החודש כלולה בו, וכענין שאמרו 'בתר רישא – גופא אזיל'. וכן ענין 'ראש השנה' פירושו ראש של כל השנה. וזהו פירוש **ראש השנה לרגלים** – שכל קדושת המועדות נכללות ברגל זה, [על ידי ההיזוהרות שבעה ימים ממשהו חמץ ושאר שמרמז ליצר הרע, וספירת ימי הספירה להיות מזוקק שבעתיים, זוכים עי"כ בכל שנה למתן תורה שבו נאמר 'אני אמרתי אלקים אתם' – שנתקן הפגם הראשון ואז הותר להקריב שאור לגבוה, וכן זוכה אח"כ לקדושת חג הסוכות לישוב בצלא דמהימנותא שיהא לבו בקדושת מחנה ישראל בהיקף עגני כבוד ויהא השם יתברך שוכן בלבו, ואח"כ זוכה לקדושת שמיני עצרת שהוא נביעו דאורייתא. עפ"י פרי צדיק לחג הפסח נד]. והכל נכלל בראש החודש שלו, שעל ידי שנתן ה' יתברך כח לישראל להכניס קדושה לחודש, בכך הם קובעים את כל מקראי הקודש. ועל כן הקדים מצות קידוש החודש לפרשת הפסח (עפ"י פרי צדיק ח"ב פרשת החדש ו [ובח"ג לחג הפסח נד]. ע"ש באריכות).

(ע"ב) זרבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא, דכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם מיעוט מועדים שנים. בכתוב הזה אין מבואר 'בל תאחר' אלא מצות עשה. וצריך לומר שסובר כסברת רבי מאיר, כיון שאמרה תורה להביא ואינו מביא ממילא קאי ב'לא תאחר'. ולפי זה משמע שלרבי אליעזר בן יעקב אין 'עשה' ברגל ראשון, שאם כן הלא היה עובר בבל תאחר כבר ברגל אחד. וצריך לומר שאינו דורש ובאת שמה והבאתם שמה לחיוב עשה (שפת אמת).

דף ה

זתנא קמא ורבי שמעון תשלומין לעצרת מנא להו. לא הקשו גם 'לינה מנא להו' – יש אומרים שהם למדים מופנית בבקר... – כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא בבקר (עפ"י תוס' חגיגה יז. ד"ה אף). ויש שרצו ללמוד שידעה הגמרא שאותם תנאים אינם סוברים כלל דין לינה ברגלים [אלא מצד הבאת קרבן כשאר כל אדם המביא קרבן שטעון לינה, כמו שכתבו התוס']. ואכן הרמב"ם השמיט דין לינה ברגל (ע' רש"ש; אבי עזרי ביכורים ג, יד – ע"ש בהרחבה. וע"ע בזבח תודה (פסחים צה) ובשפת אמת כאן ובסוכה מז).

מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. נתבאר במנחות סו.

דילמא (= שמא. כמו כי תאמר בלבבך רבים הגוים... לא תירא מהם; וכי תאמרו מה נאכל...; כי תראה חמור שנאך...).

אלא – ויאמר לא כי צחקת (וכן בתלמוד הרבה 'לא כי...!'. ריטב"א).

דהא (= בגלל, לפי. כמו: לא צחקתי – כי יראה).

ג. מלבד בששת ימי בראשית, שמנה הכתוב 'שני' 'שלישי' וכו' לברייתו של עולם, לא מצינו בכל המקרא שיאמר 'יום ראשון' 'שני' כו' (מלבד בירידת המן מצינו ביום הששי לחם יומים). ומה שנאמר בדברי הימים ויחל לבנות בחדש השני בשני היינו שני לירח שמונים בו למלכותו.

א. כן עולה מסוגיתנו ומהירושלמי המובא בתוס'. ואולם בפירוש המיוחס לרש"י על דברי-הימים מביא מהירושלמי לפרש הכתוב הנ"ל על יום שני בשבוע (ע' מהר"ץ חיות).

ב. כתב הריב"ש בתשובה (ק"ז) שכתובת יום השבוע בגט אינו מעלה ולא מוריד, שעיקר הזמן שתקנו חכמים הוא רק לימי החדש והשנה, וכשם שבתורה אין מופיע ציון זמן לימי השבוע.

ד. דריוש (השני) מלך פרס לאחר אחשורוש (והיה בן אסתר. מדרש, מובא בראשונים). ונקרא גם 'כורש' [על שם שכשר היה עד שלא החמיץ] וגם 'ארתחשסתא' [על שם מלכותו – שם המדינה (מהרש"א)].

א. גם כורש הראשון שמלך קודם אחשורוש, נקרא 'ארתחשסתא' ע"ש מלכותו (עפ"י תוס').

ב. על פי פשטי המקראות הרי אלו שלשה מלכים ולא אחד: כורש – הוא המלך הראשון ממלכי פרס שמלך בבבל, והוא הרשה לבנות הבית. דריוש (השני), מלבד דריוש המדי שהיה קודם כורש). וארתחשסתא – המלך האחרון, בנה את חומות ירושלים (ואין זה ארתחשסתא הראשון שצוה לבטל מלאכת בית המקדש). בעל המאור. ע"ע באריכות בחדושי ובאורי הגר"א.

דפים ג – ד

ד. מנין שדריוש (השני) כשר היה והחמיץ בסופו?

הוכיחו בגמרא שמנו לדריוש מניסן כמלכי ישראל מפני שמלך כשר היה, ועל שם כשרותו נקרא 'כורש'. והוכיחו שלבסוף חזרו ומנו לו מתשרי כמלכי אומות העולם – מפני שהחמיץ. ואף על פי שנדב ותרם הרבה לצורך המקדש, ככל אשר יחפצו הכהנים – פירש רבי יצחק שלא עשה כן לשם שמים אלא להנאתו, ככתוב ומה חשחן ובני תורין ודכרין... די להון מהקרבין ניוחחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובגוהי. [ואעפ"י שבישראל העושה כן צדיק גמור הוא, בנכרי אינו כן, שאם אין מטיבים לו כגמולו קורא תגר כלפי מעלה].

והביאו כתוב אחר המראה על החמצתו, מכך שהכניס בבנין עצים, והתקנים חשופים מלמטה (קבלה היתה בידם. תוס') כדי שאם ימרדו בו היהודים – ישרפנו באש.

ורב יוסף ואיתימא רבי יצחק הביא מהכתוב והשגל יושבת אצלו ואמרו בשם רב דהיינו כלבה שהיתה לו למשכב. [וחביבה עליו כשגל. אי נמי הושיבה במקום שגל].

דף ד

ה. א. אלו דברים עוברים עליהם ב'בל תאחר'?

ב. מתי עוברים ב'בל תאחר'?

א. הנודר והנודב והמקדיש והמעריך והמחריים (רש"י ומאירי וריטב"א (ה): חרמי גבוה. תוס': אף חרמי כהנים. וע' טו"א), וכן מי שחייב צדקה ומעשר (וכן תרומה וביכורים. תוס') לקט שכחה ופאה (וכן פרט ועוללות. תוס'), קרבן חטאת אשם עולה ושלמים בכור ומעשר – הרי הם שייכים ב'בל תאחר', כפי שנדרשו כולם מן המקראות שבפרשה.

א. יש אומרים שבנדבה אין 'בל תאחר' כשאומר 'הרי זו לקרבן' ולא חייב עצמו להביאה. ומה שאמרו בברייתא שעובר היינו כשאמר 'הרי עלי להביאה' וכד' (ערש"י נדרים ט: וכבאר הגרו"ר בנגיס ח"ב יג, א. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א מב, ב).

ב. יש מי שכתב שלדעת הברייתא הראשונה [וכן נקט הרמב"ם להלכה], אין חיוב 'בל תאחר' אלא בנדר ולא בחובה. ובחטאות ואשמות – רק כשנדר להביא קרבן עבור חבור שחטא. ובככור אין 'בל תאחר' כלל – שהרי הוא קדוש מאליו ולא ע"י נדר (עפ"י אבי עזרי בכורות א, ג).

ג. י"א שבמתנות כהונה לא נאמר איסור בל תאחר (עתוס' ז. שצדדו שבככור בעל מום אין הישראל עובר אם איחר נתינתו; טורי אבן).

בל תאחר בנזירות – יתבאר אי"ה בנדרים ג.

אין לוקים על 'בל תאחר' לפי שאין בו מעשה (רמב"ם). ויש מי שכתב שאם עשה מעשה המונעו מלהביא חובתו, כגון שטימא עצמו קודם הרגל – לוקה (עפ"י מהר"ק חיות). ויש שהשיגו על דבריו (ע' מאור ישראל כאן).

ב. נחלקו תנאים מתי עוברים בבל תאחר בקרבנות ובהקדשות; לתנא קמא בברייתא, כיון שעברו שלשה רגלים עובר בבל תאחר (לכך פירט הכתוב בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם – לומר שלאחר שלשה רגלים אם בא ריקם עומד בבל תאחר).

רבי שמעון אומר: שלשה רגלים כסדרם וחג המצות תחילה. וכן סתמה משנתנו. (לכך נאמר חג הסוכות אע"פ שבו סיים הכתוב – לומר שזה אחרון לבל תאחר).

רבי מאיר אומר: כיון שעבר עליהם רגל אחד עובר (ובאת שמח והבאתם שמח. וכיון שאמרה תורה להביא ולא הביא ממילא עובר בב"ת. אבל חכמים סוברים, אמנם ברגל אחד עובר ב'עשה' אך לא בבל תאחר).

א. אינו עובר בבל תאחר עד שיעבור כל הרגל, ואם הומם הקרבן ונפסל באמצע הרגל – פטור (כ"מ להלן ה: כמוש"כ התוס' שם). וכן אם נדר באמצע הרגל, אפילו בליל יום טוב ראשון שאינו זמן הקרבה – אין כאן רגל שלם (תוס' ז:). נולד קודם הרגל ונראה להרצאה [בן שמונה ימים] באמצע הרגל – בטורי אבן (ו:). כתב שאינו עובר (וערש"ש שהעיר על דבריו). סוף הרגל דאשתקד מצטרף עם תחילת הרגל של שנה זו להחשב רגל שלם לענין 'בל תאחר' (עפ"י תוס' להלן ו:).

כשכלה חג הסוכות – עובר מיד, ואעפ"י ששמיני עצרת תשלומין לימי החג, לענין 'בל תאחר' כל שלא הקריב בחג עצמו – עובר. וכל שכן בשבועות, כל שלא הקריב בעיקר הרגל עובר אעפ"י שיש תשלומין לקרבנות הרגל כל שבעה (עפ"י רמב"ן סוף סוכה). ויש סוברים שתשלומין מועילים גם לענין 'בל תאחר' (ע' טורי אבן להלן ו; חוט המשולש (חלק החילוקים ד). וע' בחדושי הגרו"ר בנגיס (ח"ב כב, א ד) שהוכיח כדברי הרמב"ן. ולכאורה מוכח כן מקושת הגמרא להלן ו: 'שנה בלא רגלים היכי משכח"ל', והלא אתה מוצא כשהקדיש במוצאי חג שבועות).

ב. כתבו אחרונים (טורי אבן לפני יהושע) שאין עובר ב'עשה' זה אלא ברגל אבל לא אחר הרגל בכל יום ויום, שלא כ'בל תאחר'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב קטו) תלה שאלה זו במחלוקת הסוגיות. (וע"ש פריטים נוספים בגדר מצוה זו).

- ג. גם בשאר דברים שאינם קרבים על המזבח כגון מעשרות ומתנות עניים ושאר הקדשות, עוברים ב'עשה' ברגל ראשון (עפ"י רמב"ם מעשה הקרבנות יד, יג. וע' משל"מ ומנחת חינוך תלח).
- ד. נראה שכל האנשים הפטורים מחובת ראייה ותגיגה, אינם ב'עשה' זה (עתוס'). ואף על פי שהם נמצאים בירושלים (עפ"י שפת אמת).
- וכן החייבים בראיה שלא באו למקדש, במזיד או מתוך אונס – אינם עוברים בעשה זה, שהרי נאמר ובאת שמה... והם לא באו (עפ"י מאירי ו).
- רבי אליעזר בן יעקב אומר: שני רגלים (אלה תעשו לה' במועדיכם... – מיעוט מועדים שנים). השפת-אמת כתב שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין 'עשה' ברגל ראשון אלא בשני מצווה ב'עשה' וב'בל תאחר'.
- רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: כיון שעבר עליהם חג הסוכות עובר (כן דרש מיתור חג הסוכות וכן"ל). וישנה דעת תנאים (ו): שכיון שעברה שנה אף ללא רגלים עובר בבל תאחר. [ומשכחת לה אף למאן דאמר אין צריך רגלים כסדרן, בשנה מעוברת וכדעת רבי שמחשבים לפי שנת חמה – שס"ה יום, ונדר בתום חג המצות ועלתה לו שנה קודם חג המצות הבא. וכן אתה מוצא לדעת רב שמעיה שאמר עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה, וכגון שנדר בו' בסיון שלאחר עצרת ולשנה הבאה ו' בסיון חל קודם עצרת. (וכן יש אופן שהיה חולה ברגלים ובריא בשאר השנה, שעובר בשנה בלא רגלים. עפ"י תוס').]
- רבי שמעון חולק על דעה זו, שהרי אמר פעמים אינו עובר אלא בארבעה או בחמשה רגלים (רש"י) [ובבבבכור בלבד עובר בשנה. מאירי].
- ויש אומרים שבשנה ללא רגלים אינו עובר בבל תאחר אלא בלאו הבא מכלל עשה, משום תאכלנו שנה בשנה. ולפי זה אין הכרח שרבי שמעון חולק (ע' בעל המאור; ריטב"א בשם אחרים). וי"א שלא אמר ר"ש פעמים ארבע פעמים חמש אלא בדברים שאין עוברים עליהם בשנה, כמעשרות ומתנות עניים, אבל לא בקרבנות (מובא בריטב"א. וי"א שכל נדרי הקדש כקרבנות לענין זה. עריטב"א ו:).
- א. הרמב"ם (מעשה הקרבנות יד, יג ובמ"מ. וכן הוא בפירוש המשנה) פסק כתנא קמא שעובר בבל-תאחר בשלשה רגלים. [ולשיטתו עובר גם ב'בל יחל נדרו' – ע' משנה למלך מעשה-הקרבנות יד, ערכין א]. ואילו הר"ף הביא דברי רבי שמעון (וכסתם מתניתין), שלשה רגלים כסדרם (וכ"כ הריטב"א והמאירי, וכן הרשב"א נדרים ג:). ויש מי שנקט כרבי אליעזר בן יעקב – שתי רגלים (עפ"י יראים השלם שצג).
- ב. צדדו בתוס' שכל זמן שלא הפריש מעשרותיו אינו עומד בבל-תאחר. רק כשהפריש ואינו נותן עובר. ואף אם נאמר שעובר כשמשהה את הפרשתו [ברגלים ולא לאלתר, גם אם עניים מזומנים. עפ"י חזו"א דמאי ב,ב], פשוט שכל זמן שלא נתמרחו הפירות אינו חייב כלום.
- ג. לקט שכחה ופאה (וכן פרט ועוללות) – אם לא הניח בשדה כלל, עובר בלא תלקט, לא תכלה וכו'. הניח ועבר ונטלם – חייב להחזיר ואם לא החזיר עומד בבל תאחר ברגלים. ואם היו שם עניים ונטלם – עובר בבל תאחר מיד (וכדלהלן לענין צדקה). המלקט לצורך עניים – עובר בב"ת ברגלים (עפ"י תוס'). ויש סוברים שאף כשעניים מזומנים אינו עובר אלא בשלשה רגלים (כ"מ ברמב"ם מעשה הקרבנות יד; ריטב"א ומאירי. וע' שפת אמת; שבט הלוי ח"ב קטז-ק"ז).
- ד. מי שנדר ונתחייב להביא נדרו מיד – לדעת הר"ן (בנדרים ג: ד.) עובר בבל תאחר מיד כששוהה [ובירושלמי מובא שאם נקב זמן בנדר ועבר הזמן – עובר]. ואילו הרא"ש (שם) חולק וסובר שאינו עובר אלא אחר שלשה רגלים.

ואם חייב עצמו בנדרו להביא תוך שנתים – הר"ן (שם) כתב שעובר בשלשה רגלים. ויש מי שכתב שלדעת הרא"ש מסתבר שביד האדם לקבוע את זמן החיוב ואינו עובר תוך שנתיים (עפ"י הדושי הגרנ"ט שם).

ה. יש אומרים שאדם הנמצא במקום המזבח ונמנע מלהביא – עובר מיד (מאירי ו.).

ו. יש מי שסובר שבבכור עוברים בשנה ואין עוברים ברגלים (ע' במאירי).

ז. יש מקום לחדש על פי פשט הכתוב 'מלאתך ודמעך לא תאחר' שזו אזהרה על איחור הביכורים [כפי שדרשו מזה איסור למקדים תרומה לביכורים – ע' פ"ק דתמורה. וע' בכורות כו: וברש"י], שהמאחר הבאתם בהודמנות הראשונה שיש לו ואינו נותן – עובר [וכמו בצדקה בדקיימי עניינים. ובכך מובן מדוע לא נקטו בברייתא ביכורים – שאין זה ענין לשלש רגלים. ובתוס' פירשו בע"א] (מרע"ב).

ענין שמיני רגל בפני עצמו; פו"ר קש"ב – בסוכה מה.

דף ה

ו. האם איסור 'בל תאחר' קיים בקרבנות הללו? –

א. קרבן פסח; מותר הפסח.

ב. חילופי עולה ושלמים, חטאת ואשם.

ג. חילופי תודה.

א. קרבן פסח, כיון שזמנו קבוע ואם עבר זמנו נדחה – אין שייך בו בל תאחר ברגלים אלא מיד שלא הקריבו עובר עליו.

כן משמע ברש"י (ד"ה כפסח דמו) ובתוס', שעובר ב'בל תאחר' מיד כשלא הקריב. ויש סוברים שאין בזה 'בל תאחר' (עפ"י מאירי; מנחת חינוך ה בדעת הרמב"ם. ובאבי-עזרי (מע"ה"ק יד, יג) צדד בסברה לחלק שאם הפריש פסח ולא הקריב – עובר בב"ת, ואם לא הפריש – לא עובר אלא במצות עשה דפסח).

פסח שניתותר כגון שאבד ונמצא לאחר הפסח, נעשה דינו כשאר שלמים והריהו כשאר קרבנות לענין בל תאחר.

יש מי שמפרש שבירושלמי נסתפקו בדבר זה, אם שלמי פסח עוברים עליהם בשלש רגלים או מיד (עפ"י פני משה).

ב. חילופי עולה ושלמים, כגון שאבד הקרבן ונתכפר בעליו באחר ונמצא – הרי הם כשאר הקרבנות ועוברים עליהם בבל תאחר ברגלים. [וכן ולד שלמים – קרב כשלמים].

קרבן שהומם וחיללו על אחר – אעפ"י שבא השני מכחו של ראשון, אין מצרפים את הזמן ששהה הראשון לזמן של השני לענין בל תאחר אלא מתחילים למנות מחדש [לחכמים, כגון שעברו שני רגלים על הראשון והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד. ולרבי מאיר, כגון שהומם בתוך הרגל וחיללו על אחר ועבר עליו הרגל].

חילופי חטאות ואשמות, הואיל ואינם קרבים [אלא דינם במיתה / ברעיה] – אין שייך בהם 'בל תאחר'.
א. הוא הדין לחילופי חטאת שנתערבה בחטאת, כיון שאינן קרבות מספק, אין כאן 'בל תאחר' (עפ"י תוס' הרא"ש).

ב. לדברי רבנו תם שאשם שניתותר קרב עולה מדין תורה – הריהו כשאר קרבנות הקרבים (תוס').